

timotea vráblová

„Sviatočné
udalosti“
knižného
roka

Rok 2017 bol vydavateľsky plodný. V literatúre pre deti a mládež vyšlo viac ako 120 titulov pôvodnej tvorby. Nie všetky znesú známku vyššej kvality. No v pôvodnej i prekladovej literatúre sa objavili knihy, ktoré možno označiť za vynikajúce počiny. Ich čítanie je teda akoby „sviatočnou udalosťou“ a právom si zasluhujú ocenenie Najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy.

JAR

JURAJ ŠEBESTA:

Bájky 1

vydala Asociácia Corpus.

Bájky sú kráľovským žánrom, skúškou autorského dôvtipu presne a analyticky postrehnúť správanie jednotlivcov i skupín, zložité sociálne vzorce, konštruktívne i deštruktívne modely správania. Juraj Šebesta vo svojej zbierke prichádza s inovatívnym zámerom. Nie v zmysle toho, ako podá, pre-rozpráva starodávny materiál z ezopského či z iných bájkarských fondov, ale v tom, že hľadá výrazové dimenzie bajky: v modernom svete a v jeho symptomatickom prostredí (na uliciach plných áut, v Carnegie Hall), s modelmi správania sa hrdinov a s udalosťami, ktoré príznakovo odkazujú aj na súčasný svet. Kľúčom k čítaniu nie sú vždy len vzorce vystupovania postáv, ale aj nečakaný stret udalostí. Nie osudovo nečakaný, pri ktorom by sme rozmýšľali nad metafyzickým významom náhody či nenáhody. Skôr neočakávaný pre

neschopnosť hrdinov reflektovať situáciu a prekuknúť stereotypy a životné vzorce; či už širšie spoločenské, alebo ich vlastné. Príkladom je aj bájka *O kobyľke* na priechode pre chodcov uprostred mestskej premávky. Banálna situácia na bežnom mieste sa stáva kritickým okamihom. Kobyľke síce správne zastaví kanec v kabriolete, no napokon ju predsa zrazí kôň, ktorý sa učí jazdiť na kolieskových korčuľiach. Skutočnou zápletkou nie je otázka logiky v pravidlách „zvládania“ priechodu. Ale čosi hlbšie, symbolické za celou situáciou: povrchné „prechádzanie“ životným priestorom, predvážnosť, sebaaprezentácia či bezduhá koketéria. A to všetko dohromady na nepatričnom mieste.

Postavy z tradičného bájkarského fondu dáva Šebesta do nových problémových súvislostí. Konflikt líšky a havrana sa rozpracováva v inovovanom príbehovom rámci. Pritom využíva osvedčené adaptačné modely rozširovania a prenášania symbolického významu. Súboj „o sústo na obživu“ sa dostáva do širšieho problémového kontextu. Odkazuje na „boj o moc“ v zvieracej ríši. Do uvažovania nad udalosťou tak autor vkladá významný prvok: je boj o moc, o vodcovstvo otázkou porovnávania vízií a vodcovských schopností? Alebo je postavený nízko, pudovo – na zneužívaní základnej potreby uživiť sa? Výber kandidáta je symptomatický naznačenému problému. Nie je ním ani lev, orol, ani sova. Je ním sup. Príznaková neschopnosť hrdinov vyznať sa v okolnostiach sa tu týka celého zvieracieho spoločenstva, nielen hlavných protagonistov. „Zdá sa, že sup sa nepoučil z príbehu o havranovi“, zdanlivo „poučene“ zhodnotí situáciu líška, keď jej sup pustí chutný kus mäsa. Prehliadla však nové „po-

riadky“. Veď ríša sa zmenila na supie teritórium. So supmi chodia hyeny, „bratrančí“ sa s nimi havran. To mäso, ktoré ľstivo získala, bolo len podhodnou návnadou, „pascou na líšku“. Šebesta s priznaným sarkazmom necháva bájke dva konce. V tom jemnejšom pre deti sa líška predsa ešte z jamy dostane. V „dospeláckej“ verzii však biedne zahynie a stáva sa článkom potravinového reťazca požíračov mŕtvol. Nuž a sup je zvrchovaným kráľom, síce len v kráľovstve supov a havranov, ale veď to mu stačí.

GABRIELA DITTELOVÁ:

Letí, letí, všetko letí...

vydalo Trio Publishing.

Zbierka je určená najmladším čitateľom, teda pre vekovú skupinu, ktorá je Dittelovej autorsky blízka. Titul zbierky navodzuje predstavu hry; tej interaktívnej pri oboznamovaní sa s fyzickým priestorom, i tej vnútornej pri spoznávaní významového priestoru. Príznačne veku adresáta autorka rozohráva „hru“ s predstavivosťou (vizuálne obrazotvornou, ale aj predstavivosťou zvukov a zmyslov). Čo to vlastne letí? Leto s letnou ozvenou, čas naprieč ročným cyklom, búrka i dážď. Každý z týchto javov rozohrá priestor iným spôsobom.

Pri svojich doterajších zbierkach Dittelová obyčajne vychádzala z tradičnejšieho fondu krátkych epických básničiek s prekvapivou humornou pointou, pri ktorej si dieťa prehodnocuje situáciu alebo vďaka ktorej pozornejšie skúma životný terén postavičiek. V zbierke *Letí, letí* plní však epická línia básničiek inú funkciu. Autorka využíva „príbeh“ ako nástroj kontaktu. Oživuje dieťaťu životný priestor, dáva mu impulz k tomu, aby ho vnímalo s väčším

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ /
O. Síacky: Rozprávky nad zlato -
z pokladu Pavla Dobšinského

zainteresovaním, emocionálne sa doňho vložilo, „rozpriestranilo“ sa v ňom. Stimuluje ho k tomu, aby si témy ďalej rozvinulo pomocou vlastnej predstavivosti a rozmyšľania. Ako to vyzerá v lese, keď sa zvieratká veselia na lesnom bále? Na akúže hudbu tancujú, keď im vyhráva namiesto hudobníkov ozvena? Možno, že aj takéto otázky budú dieťa viesť naprieč svetom básní. Dítelovej veršíky mu totiž ponúkajú milý priestor na skúmanie a radostné zapájanie sa do diania v básničkovom „susedstve“.

LUBOMÍR FELDEK:
Veľká kniha európskych rozprávok

vydalo Vydavateľstvo Hlbiny.

Pri čítaní *Veľkej knihy európskych rozprávok* prichádzame k Ľubomírovi Feldekovi po básničky a rozprávky ako k majstrovi. A ako to už pri výni-

močných majstroch býva, prekvapí nás. Ponúkne niečo, čo sme predtým neskúšali, prípadne, o čom sme ani nechýovali. A sadne to ako uliate.

Feldek spája moderné rozprávkárstvo s klasikou. Otvára dieťaťu staronové horizonty príbehov od najstarších čias. V jeho rozprávkarskej klenotnici nájdeme výber z osvedčených majstrov, ktorí rozprávkové tkanivo doteraz tvori-

li – básnici, prozaici, dramatici (od báj-
kara Ezopa, Hendrika van Veldekeho,
Shakespearea, Perraulta, Puškina až
napríklad k Ibsenovi, Rimbaudo-
vi, Morgensternovi či k Na-
zimovi Hikmetovi, Dimita-
rovi Stefanovovi alebo Jiří-
mu Žáčkovi až, až, až
po samotného maj-
stra Feldeka).

Dnes sa ľah-
ko zabúda. Na
vzácne truh-
lice a klenot-
nice. Une-
sú látky z nej
aj miery
m o -
d e r -
ného
člove-
ka? Fel-
dek uka-
zuje, že áno.

A smelo nám ich
predvádza v svojských strihoch
a farbách. Zabáva sa s tým, ako
umne adaptovať, meniť prestrih-
núť a preložiť literárnu látku. Jeho
múdre inovácie sú pritom harmo-
nicky zladené s pôvodným materiá-
lom – s predlohami literárnych tex-
tov z rôznych storočí. Napríklad,
keď pútavým a vtipným spôsobom
predvádza umenie filozofických roz-
hovorov. Predstavme si weimarské-
ho vojvodu Karla Augusta v debata
s Goethem o strelných zbraniach. Nuž
na vojvodove otázky možno brilant-
ne odpovedať aj básňou, priam „roz-
právkovou“: nech sa páči, Čarodejní-
kov učeň si to vyskúšal takto. Výborný
preklad básnika Feldeka!

Sviežosť Feldekovho štýlu, ale aj je-
ho vlastné prežitie rozsiahleho mate-
riálu (nielen zo samotných rozprávok,

no tiež z príbehov a vecných prameňov
o ich európskych tvorcoch) púta a lá-
ka čitateľa, aby sa s ním zblížil a osvo-
jil si ho po svojom. Umelecká „škola
čítania“ to totiž uchádzačom umožňu-
je. Nuž a Feldekovi neodolal ani sám
rozprávkár Andersen. Maestro ho osu-
dovo pritiahol i k dunajskej víle, teda
rovno k nám do Bratislavy. A nám ne-
ostáva iné, ako zobrať toto rozpráva-
nie za svoje. Talafatky to určite nie sú!
Napokon, autor sa opiera o poznatky
z putovania literárnou históriou a bio-
grafiou Hansa Christiana. Teda aj o hl-
bokú skúsenosť Feldeka, majstra čita-
teľa. Zážitok a pobavenie tu prichádza
s tým, že nám jeho autorská fantázia
pripravila skvelý hravý a múdry čitateľ-
ský „plán“, pri ktorom sa môžeme zo-
známiť so skutočným Andersenom, au-
torom i človekom. Stačí si dobre vší-
mať Feldekove rozprávkarské odkazy
a indície a spoznávanie andersenov-
ského sveta sa môže začať. Ba zavedie
nás možno aj do sféry medzikultúrne-
ho poznávania. Veď ktožehovie, čo má
spoločné a odlišné svet dunajských víl
a svet Malej morskej panny?!

Feldekovo „čítanie“ z dejín literatúry
je dobrým príkladom toho, koľko pôžit-
ku čítanie i vzdelanie prináša. Je vzác-
nou degustáciou akostí zemí, ich pod-
mienok, vplyvov a ingrediencií, ktoré
sa podieľali na odrodách a prívlast-
koch európskej rozprávky. Pre potechu
niektorých jednotlivcov uvádzam – je
to naša kultúrna „učebnica“ rozprávky.
Nie v dnešnom zmysle slova – cudzo-
informatívna. Písaná je pre zaujatie ži-
votom a pre radosť a pôžitok pozná-
vať. Trochu mi pripomína Lagerlöfo-
vej Nilsa Holgerssona (Nilsov príbeh
mal byť v skutočnosti učebnicou švéd-
skej vlastivedy). Aj tá Feldekova knižka
je pre poznávanie „kultúry a mentality“
čitateľov podstatná.

KATARÍNA MACUROVÁ:**Ako naučiť Eda lietat'?****a Lily a Momo**

vydal Albatros.

V posledných dvoch rokoch sa v slovenskej a už aj zahraničnej knižnej kultúre etablovala autorka obrázkovo-slovných kníh Katarína Macurová. Pre našu domácu knižnú tvorbu sú jej diela prínosné už samotným žánrom. Dlhé obdobie sme totiž nemali túto kategóriu zastúpenú takmer vôbec, nové pôvodné knižky sa objavovali len sporadicky (napríklad obrázkové knihy *Lu* a *Pa*).

Macurová sa svojmu žánru venuje s nasadením. Prenáša sa to do sviežeho podania príbehov. Jej rozprávanie je pestré. Motivicky, problémovo a najmä v tom, že čitateľom vytvára priestor skúmať situáciu aj z viacerých strán. Jej príhody sú zdanlivo jednoduché, no ich naratív sa symbolicky spája s viacerými významovými dimenziami, pritom odkazuje na zložité i menej zložité ľudské témy a dotýka sa širšej škály pocitov. A to je pre čitateľský kontakt s dieťaťom podstatné. Lahšie sa v príbehu nájde. Napríklad v knižke *Lily a Momo* autorka hovorí o témach uchopiteľných aj na jednoduchej úrovni – napríklad o priateľstve. No odkrýva aj komplikovanejšie problémy, ktoré dieťa dokáže vnímať len sprostredkované cez symbolický jazyk – napríklad existenciálny pocit samoty alebo problém s trochu „strašidelným“ okamihom, keď nám niečo neznáme či niekto neznámy vstúpi odrazu do života. Možno pritom „začujeme“ otázky Lily: Naozaj ku mne patrí? Je pre mňa? Veď Momo prichádza do života malinkej Lily ako nadrozmerný balík. Symbolicky

tak vyjadruje aj okamih prekvapenia z takéhoto obrovského zážitku, možno až úzkostný: Čo to je? Kto to je? Aký je? A čo s ním? Ako sa s ním priateľiť? Ako spolupracovať? To sú dôležité témy. Pre každú vekovú kategóriu adresné z iného zorného uhla. Macurovej spôsob rozprávania túto variabilitu dieťaťu ponúka. Autorka sa v knižkách milým spôsobom dotýka aj tém budovania vzťahov, spolupráce či komunikácie. Dôležité témy pre každú vekovú kategóriu. Knižky sú určené začínajúcim čitateľom; sú ústretové a zrozumiteľné už batolátam; no dostatočne podnetné aj pre predškolákov a školákov. Autorka totiž nie je prvoplánovo epicá a deskriptívna. Nezviaže detského príjemcu príliš samotným príbehom. Naopak, dáva mu priestor, aby sa mohol sústrediť aj na detaily a vzťahy podľa vlastného výberu. Tak ako ho k tomu vedie jeho nálada, osobnostné založenie i momentálny vývinový proces.

TARAS A MARJANA**PROCHASKO:****Kto nám sype z neba sneh?**preložil **Lubor Matejko**

vydalo Vydavateľstvo Bukiv.

Subtílne, jemné rozprávanie o zažívaní detstva v intímnom kruhu rodiny a priateľov prináša kniha ukrajinskej dvojice autorov Marjana a Taras Prochasko. Niekde v pozadí príbehu začína tou nádhernou detskou vetou: „keď som bol/ bola malinká... vieš, také bábatko“. A do diapazónu rozprávania sa už potom skutočne zmestí všeličo: pozorovanie rodinných rituálov, nečakané prekvapenia skutočne zažité alebo len prežívané vo fantastických svetoch. Presne tak, ako sa deti – v našom prípade krtekúlnice zoznamujú s realitou. Subtílne a jemne vnášajú autori

do rozprávania aj existenciálne otázky. A preto, ak sa pýtame na sneh, odpoveď je vlastne čaro krásna. Ved' nám ho z neba posielajú tí, ktorí nás ľúbili – dedko krtko, teraz už snehovo biele, nebeský. Knižka poskytuje dieťaťu podnetný priestor, rozprávanie je plastické, významovo mnohohrstevné a príjemne poetické.

Ak rozprávame o kvalite knihy, nemôžem obísť preklad. Práca prekladateľa môže byť „nachádzačská“; v nájdení a sprostredkovaní textu a aj v objavení jeho našskej kultúrnej interpretácie. Nuž, a v tomto prípade bol Ľubor Matejko naozaj skvelým objaviteľom.

KATARÍNA KOSÁNOVÁ – ANDREA GREGUŠOVÁ:

Ako maliari vidia svet

vydalo Vydavateľstvo Slovart.

Myšlienka Ľudovíta Fullu, že „moderný maliar nemaluje len o tom, čo vidí, ale aj to, čo o veci vie,“ sa stala lajtmotívom podnetnej publikácie Kataríny Kosánovej a Andrey Gregušovej i ilustrátorky Nataše Štefunkovej *Ako maliari vidia svet. Zoznám sa s obrazmi slávnych slovenských maliarov. Galéria pre malých aj veľkých*. Autorky sa ňou inšpirovali k tomu, aby najmä deťom mladšieho školského veku priblížili jazyk výtvarného zobrazenia. Kniha poskytuje dieťaťu možnosť zamýšľať sa prostredníctvom obrazov aj nad vlastným svetom a nad tým, ako ho pozná. A to cez symbolický jazyk v malbách niekoľkých slovenských autorov: v reprezentatívnom výbere – od generácie nestorov slovenského moderného výtvarného umenia (Martin Benka, Miloš Alexander Bazovský, Ľudovít Fulla, Mikuláš Galanda) až po súčasných predstaviteľov (Erik Binder, Martin Knut). Nechýbajú ani významní au-

tori, ktorých výtvarnícka dráha zažiarila už v šesťdesiatych či sedemdesiatych rokoch (napríklad Miroslav Cipár, Milan Lалуha, Ondrej Zimka).

Schopnosť hlbšieho spoznávania jazyka sa u detí i dospelých spája s emocionálnym zážitkom. Autorky si teda pre deti nachystali pestrú paletu zážitkových podnetov. Postupujú premyslene, cielene. Snažia sa nadviazať na tie typy vnemov, ktoré by dieťa mohlo nielen poznať z vlastnej životnej skúsenosti, ale ktoré by mu mohli byť aj v reálnom živote blízke – fyzický kontakt s mamou, priateľstvo, ale aj veselé, hravé okamihy pri výrobe masiek, zábava s prekresľovaním, dokresľovaním a rébusmi. Ide im pritom o to, aby dieťa navodenú skúsenosť efektívne využilo v tom, ako sa bude v priestore obrazov jednotlivých slovenských maliarov orientovať. V prípade Fullovoho obrazu *Deti na pláži* je skúsenosť z priateľského kontaktu funkčnou indíciou k symbolickému jazyku maliara. Deti na obraze sa držia za ruky. Možno práve tak ako to zažila väčšina detí najmä v útlejšom veku pri bližšom vzťahu. Vzťah kamarátov na obraze naznačujú prepojené línie – akoby sa nikdy nemali rozdeliť. Dôležité je aj vnímanie prostredia. Deti na obraze kráčajú k moru. V knihe funkčne vstupujú „do hry“ ilustrácie Štefunkovej. Naznačujú dieťaťu, že horizont vnímania obrazu možno ešte rozšíriť o vlastnú predstavivosť. Deti na Fullovom obraze predsa smerujú k vode. Ako sa vodný svet pozerá na návštevníkov? Ako vníma ich kamarátstvo? Dialóg s malbami v tomto i v ostatných prípadoch rozvíjajú básničky Andrey Gregušovej. Ich úlohou je posilniť emocionálne prepojenie obrazov, komentára a úloh k vnímaniu obrazov a komentovaného textu.

Autorky sa však obratne hrajú s té-

mami obrazov aj v širšom pláne. Ak sa pri Fullovom obraze detí spomína priateľstvo, autorky dávajú tento motív aj do kontextu maliarovho osobného života a odkazujú na Fullovo priateľstvo s Mikulášom Galandom. Pritom určite nie je náhodou, že Fullovmu obrazu v knihe predchádzal Galandov obraz matky s dieťaťom, pri ktorom si deti mohli študovať vzťahovú blízkosť vo výtvarnom spracovaní tohto autora.

Ilustratívne texty komentárov dieťa síce vhodne navádzajú k porozumeniu jazyka malieb, dôležité však je aj to, že si môže výrazové prostriedky jednotlivých autorov aj samo vyskúšať. Napríklad v prípade Fullových *Detí na pláži* vyskúšať si možnosť vpísať do farboplôch líniotvary.

Autorky pri úlohách striedajú techniky a menia kompozičný plán. Veď čítanie obrazu v nás môže iniciovať slová, príbehy. A práve tie sa môžu stať ďalším jazykom, cez ktorý k nám obraz hovorí. Napríklad pri predstave piesne, ktorú hrá pastier svojej milej na píšťalke na obraze Mikuláša Galandu. Týmto spôsobom dokáže aj dieťa lepšie vnímať významové vrstvy, ktoré vytvárajú jednotlivé prvky obrazu. Obraz maliara tak nie je len „nedotknuteľným kánonickým dielom“. Učí sa ho vnímať tvorivo a na základe procesov a vlastných skúseností rozmýšľať, ako sa mení atmosféra, keď sa menia hoci i drobné detaily.

DANIEL HEVIER:

ABeCeDárik

vydalo Trio Publishing.

Do klenotnice tohtoročných skvostov patrí aj ABeCeDárik, zbierka básničiek Daniela Heviera. Abecedáre sú špecifické žánre básní i básnických knižiek pre deti. Pomáhajú dieťaťu nad-

viazať kontakt s písmenkami. Autori vyšších literárnych ambícií však nezostávajú len pri prvotnom kontakte a primárnej účelovosti. Sprostredkujú dieťaťu aj hlbší vzťah k písmenám a navádzajú ho k prepojeniu písmeniek s čítaním ďalších kontextov. „Ikonickým abecedárikom“ v našej literatúre je už desaťročia *Malovaná abeceda* Jána Smreka. Smrek vytvoril abecednú sériu miniatúrnych „scén“, ktoré dieťaťu oživovali „spojenectvo“ s písmenkami. Vytvárali mu k nemu zvukomalebny príbeh. Hevierov počín je iný. Epické básničky uvádzajú dieťa do hravého priestoru, v ktorom sa mu nielen zvukomalebne hláskami ozývajú, ale možno si ich aj podľa tvaru predstavovať. Sú ako brány do širšieho sveta. Samozrejme, každá je charakteristicky iná.

Čitateľa povzbudzujú k tomu, aby ich aktívne poznával aj prostredníctvom pozorného čítania. Pozorného, veď v písmenku A sa možno ukrývajú príbehy pozorovateľov. No tiež aktérov. Aj stabilita v živote prichádza s rovnovážnym striedaním obidvoch rolí. Z Běčka zasa cítime motiváciu k fyzickej sile a vitalite. V Děčku sa objaví priezor k dobru i dobrodružstvu v slobode a hravosti, lebo čo ak sú nablízku priatelia? Hoci i medzi delfínmi. Je osviežením čítať básne, nie veršovačky, (ktoré sa na knižnom trhu množia ako spóry.) Básne, ku ktorým sa oplatí vracat' a rozmýšľať si v nich alebo si s nimi zvesela zahrať ako ten slon na saxofóne. Možno aj preto, že abeceda (aj podľa Heviera) je tak trochu aj cesta, plán, mapa, trasa. Ozaj, kam by vás mali odnieť vaše „nohy nohaté“? Nuž ABeCeDárik v tom trochu aj poradí. Veď je živým a nápaditým sprievodcom po svete, ktorý – ako inak – otvára písmenká.

**IVONA BŘEZINOVÁ:
Krič potichu, braček**

preložila Gabriela Futová
vydal Perfekt.

Ivona Březinová sa na domácej, českej literárnej scéne etablovala prózami pre deti a mládež, ktoré sú zamerané na problematické alebo i málo prístupné témy. Vytvorila napríklad sériu kníh, v ktorých cez rámcový románový príbeh súčasných mladých ľudí približuje autora a diela z klasickej českej literatúry. Napríklad próza *Básnik v báglu* je literárnym cestopisom po stopách Karla Hynka Máchu. Programovo sprostredkováva aj svet ľudí postihnutých chorobami alebo hendikepom. Napríklad v knihe *Lentilka pro dědu Edu* predstavuje mladším čitateľom problém Alzheimerovej choroby. Sériu kníh *Holky na vodítku* venovala aj problematike rôznych typov závislostí. Román *Krič potichu, braček*, v sviežom preklade Gabriely Futovej otvára problém autizmu. Odkrýva situáciu dospievajúcich súrodencov Pamelu a jej brata Jeremiáša, ktorý trpí nízkofunkčným autizmom a Pamelinho spolužiaka Patrika, ktorý je postihnutý Aspergerovým syndrómom. Březinová čitateľovi precízne sprostredkováva nielen samotný postih, no aj jeho sociálny kontext. Z tohto hľadiska môže byť próza veľmi podnetným čítaním. Pre slovenského čitateľa aj vďaka sviežemu prekladu Gabriely Futovej.

**ZBYŇO DŽADOŇ -
JANA KALIXOVÁ:
Lara a nebo**
vydalo Slniečkovo.

Čaro detského mudrovania, vynaliezavosť, hravosť a neskrývaná vrúc-

nosť rozprávania, či vlastne rozprávania sa, je zachytená v pôvabnom príbehu päťročnej Lary a jej strýka Ruda Giveta. Na pohľad bežná prechádzka, výlet do lesa. A predsa aj vážne putovanie, pri ktorom sa bytosť vnútorne posúva, dozrieva. Aj v prežívaní vzájomnej blízkosti. Autorom sa podarilo presvedčiť navodiť pocit autenticity. Dialóg Lary a Ruda plynie nenútené, zľahka, zvesela, v harmonickom emočnom naladení. Navyše aj s pesničkami. Kľúčikom k vzájomnému porozumeniu je totiž citové puto, nie racionálne vede-

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ /
O. Sliacky: Rozprávky nad zlato - z pokladu Pavla Dobšinského

ný dialóg. Rozmýšľala som nad adresátom knižky. Je nesporné, že nuansy jej pôvabu zachytí najmä dospelý čitateľ. Kniha však je sama o sebe pozvaním k rozhovoru. A tak veľký i malý čitateľ spoločne na potulkách s Larou svoj kľúčik z neba ľahko objavajú.

RICHARD ADAMS:

Daleká cesta za domovom

preložila

Lucia Nižníková-Kollárová

vydalo Vydavateľstvo Slovart.

Adamsov bestseller si našiel cestu k našim čitateľom až po 40 rokoch. Výber vydavateľstva zrejme podporil aj prísľub čitateľského záujmu vďaka súčasnej filmovej adaptácii románu. Oceniť treba prekladateľský počin Lucie Nižníkovej-Kollárovej, ktorá toto rozsiahle dielo pretlmočila slovenskému čitateľovi prístupným spôsobom.

Spletitý príbeh o hrdinstve a hodnotách života podáva Adams ako román o zvieratách – o divých králikoch a zajacoch, o ich domestikovanom príbuzenstve. Autor vedie s čitateľom dialóg na viacerých významových úrovniach. Okrem nosnej myšlienky, ktorá sa spája s hlavnou dejovou líniou, načrtáva aj ďalšie významové kontúry odkazmi na klasické literárne diela. Tie pomyselne spája motív hľadania zmyslu pravého životného „pútnictva“ či hľadačstva, ale tiež hrdinstva, slobody a lásky. Podobne ako v Bunyanovom Pútnikovi sú postavy zajačích „pútnikov“ symbolické a stelesňujú hodnoty, vlastnosti alebo aj isté „životné priority“, ktoré si hrdina určí ako piliere a ktoré mu pomáhajú obstáť v okolnostiach pri dosahovaní cieľa.

Adams poukazuje na to, že hrdinstvo a túžba samy o sebe nepostačia, ak hľadáme pravé miesto, na kto-

rom sa dá „rozkošatiet“ a na ktorom sa môže plne rozvinúť náš potenciál života (či už uvažujeme o jednotlivcovi alebo i spoločnosti). Nestačí ani vízia a cieľ. Ba ani logicky premyslený organizovaný systém života. Ten sa dokonca môže stať väzením a tyraniou. Ak chce hrdina naplniť svoje životné poslanie, musí rátať aj s tým nevyvedateľným, tušeným či iracionálnym. Čítať ho zvnútra. To vnútorné miesto je ako hĺbina, z ktorej pramení vášeň pre putovanie, ale aj hlbšia múdrosť, než je poznanie zo skúseností alebo z logického posúdenia životných udalostí. A hoci sa nositeľ tejto myšlienky v zajačom svete volá len tak nenápadne – Máčik, je práve on ten, bez ktorého by putovanie tých zjavných hrdinov a vodcov veru nedošlo až k zasľúbenému miestu.

DANIEL HEVIER:

Chymeros – stopy vedú do temnoty

vydalo TRIO Publishing.

Román Daniela Heviera je napísaný vo forme fantasy, pričom autor skúma a pretvára výrazové i významové možnosti tohto žánru. Hlavným hrdinom je dospelávajúci chlapec. Symptomatically svojmu veku si v životnom priestore hľadá vlastné stopy, ciele, činy, vytyčuje si vnútorné hranice. Preto je mimoriadne citlivý na to, keď sa strýko – populárny reklamný textár – snaží vniknúť do jeho vnútorného sveta a „vykradnúť“ z neho inšpirácie pre svoju literárnu tvorbu. Naoko berie synovca na predĺžený víkend na chatu. Chlapec to vníma ako únos. A tento pocit je impulzom k tomu, aby vkročil, či vlastne prepadol sa do fantazijného sveta. Celkom opodstatnene. Hevier totiž nasleduje prirodzené dráhy

psychických procesov, ktoré človek pri spracovaní problému využíva. A fantázia je operačný priestor, v ktorom si človek už od mala vnútorne prežíva kontakt s realitou. Aj u chlapca sa poznané i nepoznané veci tvorivo pretavia do podoby symbolických obrazov a dejov. Veď človek v nich vyjadruje to, čo by nedokázal priamočiaro pomenovať, presne určiť či identifikovať. V nich sa učí o skutočnosti rozmýšľať, pozoruje ju, rozoberá a skladá detaily, dokonca môže aj čo-to vnútorné významne zmeniť. To pozorovanie, skúmanie a vyhodnocovanie v Hevierovom románe je súčasťou putovania krajinou, teda vnútorným priestorom. Hu-bubou je pre chlapca nebezpečným protivníkom, no v boji s ním spoznáva časť seba – stretol sa so zhmotneným vlastným strachom. Nabudúce s ním možno bude strategickjšie jednať. A kto sú skutočníci? Je ich svet založený na pravde, ako tvrdia? To všetko a omnoho viac musí hrdina objaviť a POME-NOVAŤ. Pomáhajú mu v tom aj iní spisovatelia, čo už o svetoch hovorili, či vlastne napísali. Zmienky o nich čitateľovi otvárajú ďalšie možnosti putovania.

A tiež pomenovávaní. Pritom platí to, čo hovorí autor Hevier ústami veľaváženého soviňona (jedného z protagonistov): „Kto povie slovo, zároveň vysloví slabiky, ktoré obsahuje. Je zodpovedný za všetky písmenká.“ Chlapcovo „čítanie“ priestoru je teda zodpovedná životná úloha. Pobyť vo fantazijnom svete môže byť i únik, mnohokrát s deštruktívnym podtónom. Chlapec však v tom svete neostáva sám. Do krajiny sa už vyberajú deti, ktoré v tom priestore aj vďaka knihe začínajú čítať. Hevierovi sa majstrovsky podaril mnoho-mnohonásobný presah: čitateľsky i literárne.

Teseus a Ariadna, prerozprávala
BEATA PANÁKOVÁ
vydal Perfekt.

Knižka *Teseus a Ariadna* je ďalším autorským podaním Beaty Panákovovej v seriáli z gréckych mytologických príbehov. Autorke pritom nejde o to, aby len opätovne sprístupnila či pripomenula deťom známe rozprávanie. V štýle starých majstrov tvorivo načiera do látky po obsahovej i formálnej stránke. Buduje tému ako homogénnu sceneriu, na ktorej vyniká podstata odkazu života hrdinskej dvojice. Predurčuje ho dráma „človeka na útese“. Stojí neohrozene, nebojácne. Pod nohami sa mu rozprestiera rozkvitajúca krajina ako znak jeho múdreho panovania. A pred ním širošiere more, na ktoré sa vydávajú lode získavať diaľavy a do prístavu prinášajú bohatstvá. No predsa je „človekom na útese“, osamelý a bezmocný, hoci súčasne stojí a čelí okolnostiam ako mocný monument. Dokáže prežiť?

V takejto scenérii si možno vykladať život aténskeho kráľa Aigea. Ako príboje prichádzajú vlny prosperity a radosť, no súčasne sa odrážajú, spenia a zanikajú v šírine, padajú do smutných hlbín srdca. No aj v dráme sa čoto harmonizuje. V protikladoch. A tak sa do udalostného rámca života Aigea dostáva nová osnovná niť – vedie z malebného, prívetivého miesta – Troizény. A spája ho s nádhernou princeznou Aitrou. A v tomto dramatickom protiklade vyrastá potomok Teseus. Na jeho charakter sa podpíšu malebné, žirne háje Troizény. Sú symbolom bezpečia, stability, múdreho a láskavého zázemia, ktoré mu vytvorili starý otec a matka Aitra. No jeho život je od začiatku poznačený aj stratou. Otec sa musel od nich odlúčiť a vrátil sa do

Atén skôr, než sa mu narodil syn. Aj Teseus musí vykročiť a opustiť miesta, ktoré mu zabezpečujú pohodlie a pokoj. Čaká ho cesta hrdinu. Putovanie za otcom sa už nesie aj v znamení príbojov, ktorým musí čeliť. Zápas s protivníkmi až nadprirodzenej sily. Obrusujú útes. Symbolicky predstavujú méty, pri ktorých sa formuje Teseov hrdinský charakter. Príchod Tesea do Atén je príbojom novej sily. No stane sa aj zámutkom, tragickým koncom jeho otca Aigea, ktorý sa napokon vrhá do vln, keď si myslí, že Teseus zahynul. Dramatický konflikt sa prenáša aj do Teseovho života. V bojoch s protivníkmi vyhráva, o zátišie lásky však prichádza. Jeho údelom je hrdinská neochvejnosť

„útesu“ a monumentálny „pokoj krajiny“ za jeho panovania. Nejde mi o rekapituláciu príbehu. V podstate sa snažím interpretovať „pôdorys“ Panákovvej rozprávania. Presné, premyslené, no prirodzene plynúce. Osvojila si jazyk starobylých bájí a v ich súmernosti zručne modeluje figúry hrdinov. Až po nuansy funkčne a esteticky, s noblesou využíva dávnovekú poetiku priestoru, príznaky vonkajších udalostí, ktoré sú vlastne prívlastkami toho, čo žije vo vnútri postáv. Je to jej autorská licencia, jej rukopis. Pevný a svojský podľa toho, ako ho predurčuje naratív. Toľko alebo len toľko sa skrýva za slovom „prerozprávala“.

ZIMA

VOJTECH DANGL:

Bitky a bojiská v našich dejinách
vydal Perfekt.

Vojtech Dangel patril k renomovaným historikom vojenských dejín, stál pri založení Vojenského historického ústavu a pri založení časopisu Vojenská história, ktorého bol aj dlhoročným redaktorom. Je autorom mnohých publikácií a množstva vedeckých štúdií i odborných článkov venovaných problémom tejto oblasti historického výskumu. Okrem toho je však aj výborným popularizátorom svojej disciplíny. Kvality erudovaného vedca a skvelého autora literatúry faktu sa snúbia aj v ocenenom titule. Autor v ňom dáva nahliadnúť do taktiky, vojenského myslenia a vývoja zbraní naprieč storočiami od príchodu Slovanov až po I. svetovú vojnu. Ponúka čitateľovi nielen rozsiahlu faktografickú bázu, ale aj skutočne pútavé čítanie. Je smutné, že

táto najlepšia kniha zimy zároveň uzavrela jeho dielo. Osobnostne a ľudsky nám bude chýbať.

IVAN MRVA:

Mária Terézia, vladárka a matka
vydal Perfekt.

Mimoriadne vydareným dielom literatúry faktu je aj kniha historika Ivana Mrvu. Príťažlivým spôsobom sprostredkúva biografický portrét tejto monumentálnej osobnosti. Podarilo sa mu zachovať triezvy úsudok odborníka-historika a pritom predložiť čitateľsky pútavý obraz panovníčky, dcéry, sestry, ženy, matky ale najmä neopakovateľnej osobnosti, akou bola Mária Terézia.

Najlepšie knihy minuloročnej úrody sú akoby kóty na čitateľskom horizonte. Čitateľom by na mapách rozhodne nemali chýbať!

Fullu Kristíny Šimkovej, rodenej Hargašovej.

Narodila sa 21. januára 1953 v Košiciach. Študovala na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení grafiky a knižnej tvorby u prof. A. Brunovského. Za ilustračnú tvorbu získala Cenu Matice slovenskej v súťaži Československé najkrajšie knihy 1979. Okrem kníh ilustruje aj pre časopisy Ohník, Zornička i Slniečko a venuje sa voľnej a užitej grafike.

Vo svojej tvorbe využíva sýtu, expresívnu farebnosť na zvýraznenie obsahovej stránky ilustrovaného textu. Jej postavy sú realistické s istou mierou štylizácie na zdôraznenie ich charakteru. Jej ilustračná tvorba je veľmi krehká a zároveň má v sebe jemne humorné prvky. Postavy štylizuje spôsobom, aby čo najlepšie dotvorili charakter ilustrovaného textu. Svoje ilustrácie tvorí tak, aby boli pre detského čitateľa čo najpríťažlivejšie, s pre ňu typickým nežnehumorným pohľadom. Štýlom svojej maľby je pre detského čitateľa veľmi zrozumiteľná. Obsahom svojich ilustrácií je takisto blízka detskému divákovi – jej figúry sú jemne štylizované s príjemným výrazom tváří. Dej rozprávok poníma lyricky a zároveň dramaticky. Kolor jej ilustrácií je pre ňu veľmi dôležitý – farebnosť je často žiarivá a výrazná, aby sa však v iných polohách kontrastne pretransformovala do tlmených, teplých tónov, čím

umocní obsah ilustrácie. Jej práca s farbou je veľmi kultivovaná a dotvára tak celkový príjemný a nevtieravý dojem. Ilustrácie majú svoju dynamiku, často sa gesto hýbe, je v ňom skrytý vzruch a temperament. Detail nie je pre ňu zvlášť podstatný, skôr je len sprievodným prvkom, ktorý dopovedá dej príbehu. Dôraz kladie na výraz postáv, ktoré odhalia celú škálu svojich pocitov od údivu, radosti, strachu až po hnev. Charakter rozprávkových postavičiek sa snaží vyjadriť väzbou k realite v rôznych situáciách.

Jej výtvarný názor sa rokmi kryštalizoval do mnohých podôb poeticko-realistického výrazu. Pri ilustrácií detských kníh je nesmierne dôležité, aby ilustrácia s textom vytvárala harmonický celok, aby sa deti ku knihám neustále vracali, či už kvôli obsahu, alebo kvôli obrázkom. Ilustrácia má úžasnú moc – svojou silou a kvalitou dokáže rozvíjať ďalšie fantazijné svety v mysli detského čitateľa alebo diváka. A Kristína Šimková sa vie prihovoriť detskému čitateľovi a zároveň naladiť jeho vnímavosť, rozjatriť predstavivosť. Pôvab a kultivovanosť jemného výtvarného prejavu sa uplatnili vo všetkých jej ilustráciách kníh pre deti.

V prípade Kristíny Šimkovej jednoznačne platí, že kvalitne urobená kniha nemusí byť len ilustrovanou knihou, ale môže byť samostatným umeleckým dielom.